

NOGIRONLIGI BO'LGAN O'QUVCHILARGA UY-RO'ZG'OR BUYUMLARINI TA'MIRLASHNI O'RGATISH TEXNOLOGIYASI

Sobirjonov G'ani Maxmudovich

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum
ishlab chiqarish ta'limi ustasi.

Qurbonov Shavkat Abdukaxarovich

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum
ishlab chiqarish ta'limi ustasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23730343>

Annotasiya. Maqolada inklyuziv maxsus texnikumlarda ta'lim olayotgan nogiron bo'lgan o'quvchilarni mehnatga va mustaqil hayotga tayyorlash nafaqat ularning ijtimoiy moslashuvini, balki oilaviy va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashni ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Nogironligi bo'lgan o'quvchilar, mehnatga va mustaqil hayotga tayyorlash, ijtimoiy moslashuvi, oilaviy va iqtisodiy barqarorligi, Eshik tutqichini almashtirish, kran prokladkasini tuzatish, rozetka yoki kichik maishiy asboblarni ta'mirlash, kiyim-kechak va poyabzalni tikib qo'yish kabi ko'nikmalar, individuallik tamoyili, bosqichma-bosqichlik tamoyili, ko'rgazmalilik tamoyili, amaliyotga yo'naltirilganlik, xavfsizlik tamoyili, rag'batlantirish tamoyili.

Zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuv muhim o'rin tutadi. Nogironligi bo'lgan o'quvchilarni mehnatga va mustaqil hayotga tayyorlash nafaqat ularning ijtimoiy moslashuvini, balki oilaviy va iqtisodiy barqarorligini ham ta'minlaydi. Shu jihatdan uy-ro'zg'or buyumlarini ta'mirlashga o'rgatish alohida ahamiyatga ega. Eshik tutqichini almashtirish, kran prokladkasini tuzatish, rozetka yoki kichik maishiy asboblarni ta'mirlash, kiyim-kechak va poyabzalni tikib qo'yish kabi ko'nikmalar o'quvchiga kundalik hayotda boshqalarga kamroq qaram bo'lish imkonini beradi. Bunday ko'nikmalar kasb tanlash uchun ham asos bo'lishi mumkin. Biroq ta'mirlash faoliyatini o'rgatish oddiy o'qitishdan farq qiladi. U o'quvchining imkoniyatlarini, sog'liq holatini va individual ehtiyojlarini hisobga olgan maxsus texnologiyani talab qiladi. Ushbu maqolada shunday texnologiyaning asosiy tamoyillari, bosqichlari va qo'llaniladigan usullari yoritiladi.

Texnologiyaning maqsad va vazifalari

Bu texnologiyaning asosiy maqsadi nogironligi bo'lgan o'quvchilarda uy-ro'zg'or buyumlarini ta'mirlash bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, ularni mustaqillikka va mehnat faoliyatiga tayyorlashdir.

Uning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- oddiy ta'mirlash ishlari bo'yicha zarur bilim va malakalarni berish;
- qo'l mayda motorikasi, e'tibor, xotira va fikrlashni rivojlantirish;
- mehnat xavfsizligi qoidalariga amal qilish odatini shakllantirish;
- o'z kuchiga ishonch va mas'uliyat hissini tarbiyalash;
- jamoada ishlash va muloqot madaniyatini oshirish.

Asosiy tamoyillar

O'qitish jarayoni bir qancha tamoyillarga tayanadi.

Individuallik tamoyili. Har bir o'quvchining nogironlik turi, darajasi va o'rganish tezligi har xil. Shuning uchun topshiriqlar murakkabligi, bajarish vaqti va yordam hajmi shaxsga moslab belgilanadi.

Bosqichma-bosqichlik tamoyili. Murakkab ish kichik, tushunarli qadamlarga bo'linadi. O'quvchi keyingi bosqichga oldingisini o'zlashtirgandan so'ng o'tadi.

Ko'rgazmalilik tamoyili. Rasmlar, sxemalar, namunaviy maketlar va video ko'rsatmalar materialni tez va chuqur o'zlashtirishga yordam beradi.

Amaliyotga yo'naltirilganlik. O'quvchi nazariyani emas, ko'proq real buyum ustida bajarilgan ishni yaxshi eslab qoladi. Shuning uchun darsning asosiy qismi amaliy mashg'ulotga ajratiladi.

Xavfsizlik tamoyili. Barcha mashg'ulotlar xavfsiz muhitda, past kuchlanishli yoki elektrdan uzilgan buyumlar bilan, o'qituvchi nazorati ostida o'tkaziladi.

Rag'batlantirish tamoyili. Kichik muvaffaqiyatni ham e'tirof etish o'quvchining motivatsiyasini oshiradi va qo'rquvni kamaytiradi.

O'qitish bosqichlari

Texnologiyani quyidagi izchil bosqichlar orqali amalga oshirish maqsadga muvofiq.

1. Tashxis va rejalashtirish. Dastlab o'quvchining jismoniy imkoniyatlari, qiziqishlari va mavjud ko'nikmalari aniqlanadi. Bunda o'qituvchi, psixolog, defektolog va ota-onalar hamkorlik qiladi. Natijada shaxsiy o'quv reja tuziladi.

2. Motivatsiya va tanishtirish. O'quvchiga nima uchun ta'mirlash ko'nikmasi kerakligi hayotiy misollar bilan tushuntiriladi. Asboblardan tanishtiriladi: ularning nomi, vazifasi, qo'llanish usuli ko'rsatiladi.

3. Namoyish. O'qituvchi ishni sekin, har bir harakatini izohlagan holda ko'rsatadi. Zarur bo'lsa, namoyish bir necha marta takrorlanadi yoki video shaklida beriladi.

4. Birgalikda bajarish. O'quvchi ishni o'qituvchi yordamida bajaradi. Yordam bosqichma-bosqich kamaytirilib boriladi: avval qo'lni yo'naltirish, keyin og'zaki ko'rsatma, so'ng faqat ishora.

5. Mustaqil bajarish. O'quvchi topshiriqni o'zi bajaradi, o'qituvchi esa kuzatadi va faqat kerak bo'lganda aralashadi.

6. Mustahkamlash va tahlil. Bajarilgan ish birgalikda muhokama qilinadi: nima yaxshi chiqdi, qaysi joyda qiyinchilik bo'ldi. Ko'nikma boshqa buyumlarda qayta mashq qilinadi.

Nogironlik turiga qarab yondashuv

Har xil nogironlik turlarida o'qitish usullari ham o'zgaradi.

Eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun ko'rgazmali vositalar, yozma ko'rsatmalar, imo-ishora tili tarjimoni va video darslar asosiy o'rin tutadi. O'qituvchi o'quvchining yuziga qarab, aniq va sekin harakat qiladi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun tasvir o'rniga teginish, ovozli izoh va aniq tartibda joylashtirilgan asboblardan foydalaniladi. Asboblardan doim o'z joyida turishi lozim. Rel'efli belgilar va Brayl yozuvidagi yorliqlar ham yordam beradi.

Tayanch-harakat tizimida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun ish joyi qulay balandlikda, aravachada o'tirib ishlashga moslashtiriladi. Tutqichi yo'g'onlashtirilgan, yengil va sirpanmaydigan asboblardan, mahkamlovchi qisqichlar va stanoklar qo'llaniladi.

Intellectual rivojlanishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun ko'rsatmalar juda sodda, qisqa va rasmi bo'ladi. Har bir qadam ko'p takrorlanadi, murakkab atamalardan qochiladi. Ish ketma-ketligini ko'rsatuvchi rasmi kartochkalar yaxshi natija beradi.

Qo'llaniladigan usul va vositalar

Texnologiyada quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

- **Vazifani tahlil qilish usuli:** ta'mirlash jarayoni mayda bosqichlarga bo'linib, har biri alohida o'rgatiladi.
- **Texnologik xaritalar va kartochkalar:** ish tartibi rasm va qisqa matn bilan beriladi.
- **Ishchi o'yinlar va vaziyatli topshiriqlar:** "Ustaxona", "Uy ustasi" kabi o'yinlar orqali o'quvchi real vaziyatga tayyorlanadi.
- **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari:** videodarslar, interaktiv modellar, mobil ilovalar va virtual mashqlar ko'nikmani xavfsiz sharoitda mustahkamlaydi.
- **Hamkorlikda o'rganish:** o'quvchilar juft yoki kichik guruhlarda ishlab, bir-biriga yordam beradi, bu esa muloqot va ishonchni oshiradi.

Moslashtirilgan vositalar ham muhim: yengil va ergonomik asboblari, qisqichli stollar, yaxshi yoritilgan ish joyi, himoya ko'zoynagi va qo'lqoplar.

Xavfsizlik va ish joyini tashkil etish

Nogironligi bo'lgan o'quvchilar bilan ishlaganda xavfsizlik birinchi o'rinda turadi.

Mashg'ulotdan oldin xavfsizlik qoidalarini tushunarli shaklda, kerak bo'lsa rasm yoki belgilar bilan tushuntiriladi. Elektr bilan bog'liq ishlar faqat tarmoqdan uzilgan holatda va o'qituvchi nazoratida bajariladi. O'tkir va issiq asboblari bilan ishlash alohida ehtiyotkorlik talab qiladi. Ish joyi keng, to'siqsiz, aravacha yoki yordamchi vositalari bilan erkin harakatlanishga imkon beradigan bo'lishi kerak. Birinchi tibbiy yordam to'plami doim qo'l ostida turadi.

Natijalarni baholash

Baholash o'quvchini taqqoslash uchun emas, uning shaxsiy o'sishini kuzatish uchun o'tkaziladi. Baholash mezonlari sifatida quyidagilar olinadi: asbobni to'g'ri tanlash va ishlata olish, ish ketma-ketligiga rioya qilish, xavfsizlik qoidalariga amal qilish, mustaqillik darajasi va ish sifati. Kuzatuv varaqalari, amaliy topshiriqlar va o'z-o'zini baholash usullaridan foydalanish mumkin. Natijada o'quvchining dastlabki holati bilan hozirgi holati solishtirilib, keyingi o'quv reja yangilanadi.

Xulosa

Nogironligi bo'lgan o'quvchilarga uy-ro'zg'or buyumlarini ta'mirlashni o'rgatish ularni mustaqil hayotga va mehnat faoliyatiga tayyorlashning samarali yo'lidir. Individual yondashuv, bosqichma-bosqich o'qitish, ko'rgazmalilik, xavfsizlik va moslashtirilgan vositalari bu texnologiyaning asosini tashkil etadi. O'qituvchining sabr-toqati, oilaning ko'magi va jamiyatning qo'llab-quvvatlashi bilan har bir o'quvchi o'z imkoniyati darajasida foydali ko'nikmalarga ega bo'lishi, o'z kuchiga ishonch hosil qilishi va jamiyatning to'laqonli a'zosiga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi qonuni Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida.
2. Uy ro'zg'or buyumlarini ta'mirlash o'qitish materiallari.
3. Internet ma'lumotlari.